

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.7, november 2015

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Vanja Thaulow

Tilsyn ved dr.theol. h.c. Niels Jørgen Cappelørn

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

En liden Bibelkrønike for Børn og Menigmand

ved Else Riisager

Indhold

- 1 Generelt om værket
- 2 Baggrunden
 - 2.1 Kristendomsundervisning
 - 2.2 Skoleanordningerne og bibelkrøniken
 - 2.3 Samtidens bibelhistorier
- 3 En liden bibelkrønike
 - 3.1 Bibeltro kristendom og bogens formål
 - 3.2 Genre og indhold
 - 3.3 Interne sammenhænge
 - 3.4 Brugen af bibelcitater
- 4 Modtagelsen
- 5 Anvendt litteratur
- 6 Anvendt webside

1 Generelt om værket

En liden Bibelkrønike for Børn og Menigmand blev udgivet omkring den 17. marts 1814. Værket er en lærebog i bibel- og kirkehistorie beregnet på undervisningen i børneskolen og ved konfirmationsforberedelsen. Det er tilegnet fire af de daværende biskopper i Danmark og Norge, der som en del af deres arbejdsopgaver havde det overordnede tilsyn med kristendomsundervisningen.

En betydelig del af bibelkrønikens tekst består af vers fra Bibelen, der er gengivet i

citater eller formidlet i omarbejdet form. I fortalen udreder Grundtvig, hvad han forstår ved oplysning, og ud fra sin lutherske, bibeltro kristendomsopfattelse viser han, med hvilket historiesyn og i hvilken hensigt bogen er skrevet. I overensstemmelse hermed formaner han i en slags efterskrift læseren til at værdsætte Guds nåde og trofasthed mod menneskeheden fra skabelsen og indtil da, og han opfordrer indtrængende læseren til at efterleve Guds ord og lade sig frelse på dommens dag.

2 Baggrunden

2.1 Kristendomsundervisning

1814 blev året, hvor et stort lovkompleks af skoleanordninger for den basale undervisning i Danmark blev underskrevet af kongen. Den mest markante bestemmelse var en udvidelse af undervisningspligten til at omfatte regelmæssig undervisning for alle børn fra seks-syvårsalderen til det trettende år eller til konfirmationen, dvs. en skolegang på mellem 6 og 8 år.

Formålet med undervisningen var dobbelt, dels at danne børnene til gode og retskafne mennesker i overensstemmelse med den evangelisk-kristelige lære, dels at give dem kundskaber og færdigheder, så de kunne blive nyttige borgere i staten (se Larsen, Nørr & Sonne 2013, s. 129). Fagene læsning, skrivning og regning indtog en helt central plads i undervisningen, men skolens grundfag var og blev kristendom, først og fremmest i form af den kristne børnelærdom: Ved alle kongerigets borger- og almueskoler fra 1794 og helt frem til 1856 var Luthers lille katekismus, Balles lærebog og salmebogen, det vil fra 1798 sige *Evangelisk-kristelig Psalmebog*, obligatoriske lærebøger, som børnene skulle være i stand til at læse (s. 199 f.). I årene omkring 1814 skulle lærebøgerne desuden læres ordret udenad for de to førstnævnte og for et antal salmers vedkommende. Undervisningsmetoden var den kateketiske, dvs. en mundtlig overhøring i form af faste, gentagne spørgsmål og svar, og katekismen og lærebogen var indrettede derefter. Balles lærebog gav forklaringer til udvalgte emner i den kristne tro, og hver forklaring var forsynet med skriftsteder eller henvisninger til skriftsteder i Bibelen.

Kristendomsundervisningen omfattede også bibelhistorie. Alle børn fik således kendskab til de bibelske fortællinger og det bibelske verdensbillede (Larsen, Nørr & Sonne 2013, s. 199). Den tidsregning, man lærte, var også den bibelske, hvor verdenshistorien begyndte med Guds skabelse af jorden. Ved konfirmationsforberedelsen hos præsten kunne bibelhistorie ligeledes indgå, typisk som udenadslære.

Læs mere

Der findes eksempler på, at en konfirmand skulle lære 104 fortællinger fra Bibelen i løbet af konfirmationsforberedelsen (Larsen, Nørr & Sonne 2013, s. 39). Det var formentlig efter Johann Hübners populære bibelhistorie *To gange To og Halvtredsindstive Udvalde Bibelske Historier Af det Gamle og Nye Testamente, Oversatte til Tienneste for Fattige og Eenfoldige Bønder-Børn Udi de allernaadigste forordnede Kongelige- Danske- [Rytterskoler]*

fra 1728. Bogen var den første bibelhistorie på dansk og blev genudgivet mindst fem gange i 1700-tallet (se Aller 2009, s. 33-46).

Kundskaberne i kristendom fra børneskolen var en forudsætning for konfirmandundervisningen og konfirmationen, der markerede overgangen fra barn til voksen. Siden 1736 havde konfirmationen været påbudt ved lov, og visse borgerlige rettigheder var afhængige af den. Selve konfirmationen, der normalt fandt sted i 16-årsalderen, bestod af en eksamen i den kristne børnelærdom og en kristen bekendelse.

2.2 Skoleanordningerne og bibelkrøniken

De vigtigste dele af anordningerne fra 1814 var allerede realiseret i en prøveordning for skolevæsenet fra 1806, der gjaldt for Sjællands, Fyns og Lolland-Falsters stifter. I sin tid som hjælpepræst for sin far i Udby-Ørslev pastorater 1811-1813 havde Grundtvig som medlem af den stedlige skolekommission og ved konfirmationsforberedelsen arbejdet under dens bestemmelser for undervisning af børn på landet. Disse ydre forhold har sandsynligvis inspireret Grundtvig til at begynde at skrive en bibelkrønike til brug i undervisningen, hvad de tidlige forarbejder fra 1811-1812 tyder på (se tekstredøgørelsen, afsnittet "[Manuskripter](#)").

Da manuskriptet til bogen blev færdigt i december 1813, og Grundtvig ikke mere var i embede, havde han håb om, at bibelkrøniken kunne blive brugt i kristendomsundervisningen, specielt i børneskolens højeste klasse og ved konfirmationsforberedelsen. Han tilegnede den derfor strategisk til biskopper, der havde en central plads i skoledebatten, dvs. den sjællandske biskop Frederik Münter og den lolland-falsterske P.O. Boisen, der også var leder af et lærerseminarium. Desuden blev bogen tilegnet de norske biskopper Frederik Julius Bech og Johannes Nordal Brun. Indtil Danmarks afståelse af Norge, der formelt skete i januar 1814, var kristendomsundervisningen i Norge underlagt helt tilsvarende vilkår som i Danmark. Grundtvigs forhåbninger til, at bogen ville blive anvendt i Norge, blev for så vidt opfyldt, da anden udgave allerede i 1815 udkom i Kristiansand (se tekstredøgørelsen, afsnittet "[Senere udgaver](#)").

2.3 Samtidens bibelhistorier

Bibelhistorie, forstået som en repræsentativt udvalgt samling fortællinger fra Bibelen i parafraserende form, var en populær genre i den sene del af oplysningstiden. Fra 1774 og frem til Grundtvigs bog i 1814 var der allerede kommet tyve forskellige udgivelser på markedet (se Aller 2009, s. 335-337).

Fra omkring 1800 anlagde man bibelhistorierne mere og mere efter målgruppen, således at udgivelserne både i indhold og form blev rettet mod forskellige aldersklasser og skoleformer. Det var nu en udbredt praksis, at bibelhistorien blev gengivet i enkeltfortællinger og ofte sat ind i en sammenhængende fremstilling af de bibelhistoriske begivenheder (se f.eks. Aller 2009, s. 114 og 155 f.). Tidstypisk spillede det moralsk belærende og holdningsopdragende en fremtrædende rolle i mange af bibelhistorierne. Dette foregik enten i belærende udsagn eller ved, at eleven og

læreren efter den nyere pædagogiske praksis skulle betragte fortællingen som et eksempel til efterfølgelse eller advarsel. Dermed var det overladt til brugeren selv at trække det belærende ud af fortællingens form (s. 116 f.). Peter Thonboes *Bibelske Historier, som Indledning til Religionsunderviisningen i Skolerne*, der udkom første gang i 1804, er et eksempel på en bibelhistorie, hvor de moralske sandheder og bud er indføjede i fortløbende fortællinger. Sprogbrugen er påfaldende moderne med en talesprogsnær, fortællende stil uden brug af bibelcitater. Bogen blev hurtigt meget udbredt, og 10. udgave kom i 1836 (Aller 2009, s. 117 f.).

Det typiske syn på Bibelen i udgivelserne omkring 1814 var at anse dens beretninger for at være åbenbarede sandheder. Dette syn blev kombineret med en begyndende videnskabelig og historisk tilgang til stoffet. Man satte f.eks. begivenheder, som var tidsfæstede ud fra den bibelske tidsregning, ind i historiske skemaer eller tabeller. Det blev f.eks. også almindeligt at give 'naturlige' forklaringer på bibelske fænomener (Aller 2009, s. 110, 116 og 154). Den bibelske historie blev gennemgående opfattet som verdenshistorie, og de fleste udgaver indeholdt en kort oversigt over kirkehistorien. Men i enkelte udgivelser især beregnet til ældre elever blev der med rod i bibelkritikken sat spørgsmålstejn ved den historiske troværdighed af de bibelske udsagn og af de bibelske bøger som historiske kildekrifter. Disse udgivelser var dog klare undtagelser og vandt ikke udbredelse (s. 118-122).

3 En liden bibelkrønike

3.1 Bibeltro kristendom og bogens formål

I en kladder fra 1824 kaldte Grundtvig tiden fra 1811 til 1815 for den teologiske periode i sit forfatterskab ("[Brevveksling mellem Nørrejylland og Christianshavn](#)", *Registranten*, fasc. 99.99a; *Udvalgte Skrifter*, bind 4, s. 231 f.). Det teologiske ståsted, der kom til udtryk i *En liden Bibelkrønike*, var en luthersk-ortodoks, bibeltro kristendom, som var i opposition til samtidens fremherskende rationalistisk prægede teologiske retninger. Samme kristendomsopfattelse dannede også baggrund for andre værker fra perioden som f.eks. *Verdenskrøniken* 1812.

At Bibelen var grundlaget for Grundtvigs personlige tro, gav sig bl.a. til kende i et brev af 29. marts 1813 til professor Jens Møller, hvoraf det fremgik, at Grundtvig troede "eenfoldelig baade paa det Ny og Gamle Testamente efter den ligefremme Mening, Man med sund Forstand seer deri" (*Breve* 1924-1926, bind 1, s. 140). I bibelkrøniken skrev han: "Propheternes og Apostlenes Skrifter ere den faste og eneste rette Troes Grund for de Christne" (s. 100).

Grundtvigs bibelsk-religiøse opfattelse af begrebet oplysning, sådan som han udvikler den i fortalen, stod i skarp kontrast til den almindelige i oplysningstiden. Grundtvig påpegede, at når vi "vil vide sandfærdig Beskeed om Noget, som kommer vor Sjæl og Salighed ved, da skal vi adspørge Bibelen" (s. VIII). For Grundtvig er "Oplysning" således at "forstaae sin Bibel", og den forståelse får mennesket fra Gud gennem Helligånden, når han i alvor beder om den (s. VIII). Grundtvig udviklede videre, at de, der har Helligånden, tror på Jesu forsoning, og de bliver retfærdige og får det evige liv. De bliver også oplyste om, hvordan de skal leve, nemlig ved at følge Jesus.

Samtidig ved de, at Gud beskytter dem og gør undere i verden (s. IX-XI; om Grundtvigs forståelse af oplysning i denne periode, se Bugge 1965, s. 167-169).

Bibelkrøniken har til formål at gøre det tydeligt, hvordan den bibelske Gud giver sig til kende i de historiske begivenheder, og hvordan Bibelens indhold bekræftes af historien (s. XII). “Det kan vises, hvorledes Bibelen beviser selv sin Sandhed, formedelst de Spaadomme, som opfyldtes mange hundrede Aar efter at de vare udsagde, og ved at vise hvilke Mennesker Jesus og de hellige Skribentere [dvs. de bibelske forfattere] var, saa det var umuligt, at de kunde lyve” (s. XIV). Det var Grundtvigs ønske at påvirke den enkelte bruger af bogen til at omvende sig til en personlig tro, styrke troen og lade sig frelse (s. XII og XIV). Underordnet denne forkyndende hensigt har bogen også et formidlende formål, da den skal bruges i undervisningen af børn og lægmænd om Bibelens indhold og de kristne grundsandheder. Den skal anvendes i skolen, ved konfirmationsundervisningen og ved den enkeltes private læsning. Dertil er bibelkrøniken specielt tænkt som et hjælpemiddel, når der læses i Bibelen (s. XII og XIV).

Målgruppen for bibelhistorien var dels børn i den øverste klasse, som modtog en lidt grundigere bibelhistorieundervisning, dels unge, der gik til konfirmationsforberedelse hos præsten. Desuden var bogen tiltænkt lægmænd, der ikke havde en teologisk uddannelse. Med til målgruppen hørte underviserne, nemlig lærere og præster. Men som Edith Aller har påpeget, var bogen også et indlæg i en teologisk strid om den rette opfattelse af kristendommen (Aller 2009, s. 150-153). Endnu en målgruppe har derfor været Grundtvigs teologiske modstandere og meningsfæller blandt biskopper, provster, præster og lærere.

Med udgangspunkt i fortalens påstand, at “Guds ord er Sandhed” med reference til bl.a. Joh 17,17 (s. XV), kan man betragte bibelkrøniken som en apologi eller et forsvarsskrift for Bibelens og herigennem kristendommens sandhed. Bibelkrøniken havde således også som formål at bekæmpe samtidens rationalistiske vranglære (s. XIII f.).

3.2 Genre og indhold

Da nogle nordjyske bønder med glæde havde læst bibelkrøniken i 1816, fortalte skolelærer Gregers Bech, at bønderne blot ønskede den “et bedre Navn end Krønike, der i deres Sprog betyder omtrent saa meget som Eventyr, og for stort andet agte de ei heller de Bøger i Bibelen, som bærer dette Navn” (brev fra Gregers Bech den 26. januar 1817; *Breve* 1924-1926, bind 1, s. 442). Når Grundtvig brugte betegnelsen ‘krønike’ til sine bøger – jf. også verdenskrønikerne fra 1812, 1814 og 1817 – lagde han en anden betydning i ordet. Han henviste ikke til eventyrlige, folkelige fortællinger, men alluderede derimod til Det Gamle Testaments krønikebøger, som han opfattede som historiske. Fælles for eventyrlige fortællinger, bibelske krønikebøger og Grundtvigs krøniker er dog det episk berettende. I fortalen til *Verdenskrøniken* 1814, der var dateret den 6. maj 1814, påpegede Grundtvig, at man lige siden reformationen havde kaldt historiske bøger for ‘krønike’ på dansk, og at betegnelsen specielt af Anders Sørensen Vedel var blevet anvendt om en sammenhængende krønike, der skulle vise sporene af Guds forsyn i historien. Ville man endelig skelne, fortsatte

Grundtvig, betegnede historie “mere en Samling af Efterretninger, Krønike et Billede af Tiden”. Krønikens modsætning var en tør annal (s. XXXVII f.).

I fortalen til bibelkrøniken nævner Grundtvig, at den er et forarbejde eller en begyndelse på arbejdet med at skrive dels en egentlig bibelkrønike, dels en kirkehistorie med Guds plan og virke i verden som ledetråd (s. XIV f.). Denne måde at forstå og fremstille historien på er blevet kaldt den universalhistoriske (se bl.a. Vind 1999 og Holm 2013, s. 115-117; om Grundtvigs historiesyn i denne periode, se f.eks. Michelsen 1956, s. 261-269).

Grundtvigs bibelkrønike eller -historie er følgelig skrevet som en verdenshistorie. Mere præcist kan den karakteriseres som en bibelhistorie, der er tilføjet en universal kirkehistorisk perspektivering. Bibelkrønikens tidsperiode strækker sig fra verdens skabelse til begyndelsen af 1800-tallet. Den skildrer de vigtigste begivenheder og personer i de tilbagelagte stadier i den plan, som Gud har for menneskeslægtens frelse, og som afspejler sig i verdenshistorien. De beskrevne begivenheder og personer er koncentreret omkring det udvalgte jødiske folk, Jesus og de kristne arvtagere i Europa, specielt i Danmark. Bibelkrøniken gengiver skildringer fra Bibelen og kirkehistorien udvidet med beretninger fra især den græske, hellenistiske og romerske historie som f.eks. om Sokrates, Alexander den Stores erobringer og Jerusalems ødelæggelse i 70 e.Kr. samt Muhammed og den islamiske indtrængen i Spanien. Geografisk er verdensskildringen indskrænket til det vestlige Asien, Europa og Nordafrika og antyder kun eksistensen af de nyopdagede verdensdele. At se bibel- og kirkehistorien som et gyldigt udtryk for hele menneskehedens og verdens historie var i øvrigt et fællestræk for de fleste af samtidens bibelhistorier.

Som baggrund for fremstillingen i bibelkrøniken ligger det universalhistoriske historiesyn. I dette syn har Guds frelsesplan og dens historie en lineær tidslinje med Jesu fødsel som det verdenshistoriske midtpunkt. Fra skabelsen, syndefaldet, Babelstårnet og skildringen af det udvalgte folk i Det Gamle Testamente, bevæger den sig i Det Nye Testamente fra Jesu liv og død til grundlæggelsen af den kristne menighed, og den fortsætter med kristendommens udvikling i tiden indtil Jesu genkomst. Frelsesplanen ender i den fremtidige verdensdom til fortabelse eller til frelse i en ny himmel og en ny jord.

3.3 Interne sammenhænge

Det er kendetegnende for bogen, at Grundtvig i sit korte sammendrag af Bibelen finder plads til at referere og påpege adskillige bibelsteder, hvor den bibelske tekst selv viser sammenhænge imellem beretningerne. Steder i Det Nye Testamente peger f.eks. ikke sjældent tilbage på forhold i Det Gamle Testamente. For Grundtvig er det vigtigt, at bibelkrøniken påviser, hvordan begivenheder i den verdenshistoriske udvikling stemmer overens med Bibelens beskrivelser. For at vise sammenhæng benytter han sig af tre forskellige midler: Han anvender den middelalderlige firefoldige teksttolkning; han fortolker historiske begivenheder som opfyldelse af bibelske profetier; og han formidler alle historiens begivenheder i én lang sammenhæng uden opdeling i de frelseshistoriske hovedstadier, hvad der understøttes af bogens typografi.

Den firefoldige teksttolkning var en metode til at fortolke og formidle Bibelen, som dominerede i den kristne tradition fra senantikken til oplysningstiden. Ved hjælp af metoden kan man forstå begivenheder og personer, der ikke kan kædes sammen tids- eller årsagsmæssigt, i en frelseshistorisk sammenhæng. Metoden ser fire niveauer i bibelteksten: et historisk, bogstaveligt niveau og tre overliggende niveauer, der tolker begivenheden henholdsvis i et typologisk, et moralsk og et eskatologisk perspektiv.

Læs mere

En gennemgang af den firefoldige teksttolkning findes i Nielsen 2009, s. 211-233. Se også *Gads Bibel Leksikon*, opslaget "Typologi".

I bibelkrøniken er den typologiske tolkning ofte anvendt. En konkret begivenhed, foreteelse eller person i Det Gamle Testamente bliver typisk forstået som et forvarsel eller en forjættelse, der opfyldes i Det Nye Testamente. I adskillige af de kommentarer og udlægninger, Grundtvig giver, overtager han denne traditionelle metode. Et eksempel er hans brug af termen 'forbillede', dvs. en foregribelse eller en type (jf. græsk τύπος), der betegner en konkret foreteelse og peger hen på noget kommende. Termen bruges i forbindelse med nådestolen, dvs. låget på pagtens ark og stedet, hvor Gud tager imod den gammeltestamentlige ofring og tilbedelse. Det udlægges som en foregribelse af nåden gennem Jesu forsonergerning ved hans lidelse og død (jf. i øvrigt Rom 3,24-25). Nåden vil folde sig ud i den endelige opfyldelse, når Gud nådigt frelser de troende, og de indgår i det himmelske, evige rige (s. 27 f.). Andre eksempler ses s. 41 og 80.

Ganske tit refereres gammeltestamentlige profetier og den opfyldelse, de ofte får i Det Nye Testamente. Det er karakteristisk, at Jesu fødsel i bibelkrøniken introduceres med profeten Mikas forudsigelse af, at den kommende Messias skulle fødes i Betlehem (jf. Mika 1,5 og Matt 2,6). Andre eksempler findes s. 59-61, 71 f. og 74 f. Også profeten Daniels vision eller profeti om de fire riger udnyttes ved at blive relateret til oldtidens store imperier. På samme måde påpeges det, at forudsigelserne i 5 Mos 28, Dan 9 og Matt 24 blev til virkelighed gennem det jødiske folks historie og Jerusalems ødelæggelse: "Saa skete der da og [dvs. også] i de samme Dage en underlig Ting [dvs. noget underfuldt], hvoraf det var øiensynlig [dvs. indlysende] at forstaae, at Profheterne og Jesus havde talt den sande og almægtige Guds Ord" (s. 93-96, citat s. 93).

Sammenhængen i bibelkrøniken underbygges yderligere af, at beskrivelsen fra skabelsen til kristendommens tilstand i Danmark omkring 1800 er foretaget i én sammenhængende beretning. I bogen findes der ingen inddelende overskrifter og kun få markeringer af afsnit. Tilmed sløres skellene mellem de afgørende stadier i den frelseshistoriske udvikling gennem afsnit, der binder perioderne sammen. Jesu fødsel forberedes eksempelvis ved et afsnit, der beskriver et religiøst og politisk lavpunkt i det jødiske folks historie (s. 66 f.). På denne måde sammenbindes gengivelserne fra Det gamle Testamente med dem fra Det Nye Testamente. Tilsvarende er der glidende overgange mellem skildringer, der stammer fra Det Nye Testamente, og de

efterfølgende kirkehistoriske begivenheder (se s. 92 f. og 96 f.).

At forventningen om Kristus nævnes i indledningen til fortællingerne om Abraham, patriarkerne og det udvalgte folk understreger prioriteringen af de kristne, frelseshistoriske sammenhænge i bibelkrøniken (s. 10; tilsvarende s. 23). Jesu frelseshistoriske betydning betones da også i beretningerne om hans liv (f.eks. s. 74-76 f.).

3.4 Brugen af bibelcitater

“[Det er] en tilfredsstillelse att kunna anmäla denna lilla *Bibelchrönika* såsom ganska passande för sitt ändamål. Den är korrt och temmeligen fullständig, berättad med Bibelns egne ord, och sjelfwa religionshistorien i samma anda” (*Kometen*, nr. 81, den 10. oktober 1827; her citeret efter *En liten Bibel-Chrönika* 1832, 2. oplag, s. iii). I denne korte og rosende omtale af bibelkrønikens første svenske udgave fra 1827 er det med rette fremhævet, at bibelkrøniken er fortalt med Bibelens egne ord. En betydelig del af bibelkrønikens tekst er enten direkte citater, omarbejdede referencer eller allusioner til bibelske vers. Netop ved så direkte at bruge Bibelens egne ord ønskede Grundtvig at vise, at bibelkrønikens beskrivelser var rigtige og sandfærdige. På samme måde som han i fortalen fastslog, at hans opfattelse af lægmænds oplysning “er Sandhed, naar Guds Ord er Sandhed, thi af det er den taget, og jeg haver den ikke af mig selv” (s. XV), så er også selve bibelkrøniken sandfærdig, da den jo er berettet med Bibelens egne, sande ord og skrevet i overensstemmelse med fortalens forståelse af oplysning. (Om den stilmæssige brug af bibelvers og den bibelske sprogbrug, se Toldberg 1947, s. 164 f.)

Til illustration af Grundtvigs udbredte brug af bibelcitater bringes eksempler fra Det Gamle og Det Nye Testamente, hvor de bibelske referencer er fremhævet og kan identificeres ved, at musen holdes over teksten.

Læs mere

Om den særlige mærkningspraksis af bibelsteder i bibelkrøniken, se tekstreddegørelsen, afsnittet [“Udgivelsen i Grundtvigs Værker”](#).

Den bibeludgave, Grundtvig primært benyttede især til de gammeltestamentlige tekster, og som samtidig var den autoriserede udgave for bibelkrønikens brugere i 1814, var Christian 7.s Biblia fra 1787.

Det første eksempel er bibelkrønikens gengivelse af fortællingen i 1 Mos 2-3 (s. 2-4):

Saa var da Mennesket skabt i Guds Billede, dobbelt at see til, men Eet udi Aanden, skabt udaf Jorden, men med Herrens Livsaande i sig, og de vare skabte til at see Guds Herlighed i al Hans Gjerning og love Ham storlig, og voxte i Forstand paa Hans underlige Ting, og leve evindelig. Og Herren plantede en Have i Eden mod Østen, lystelig og deilig, og Han satte Mennesket der, og Mennesket hørte Hans Røst, at Han talte, velsignede dennem og sagde: vorder mangfoldige og opfylder Jorden, og gjører eder den underdanig, og see du maa frit æde af alle de [A:3]Træer i Haven, men af Kundskabens

Træ paa Godt og Ondt skal du ikke æde, thi paa hvilken Dag, du æder deraf, skal du dø Døden. Men Slangen var skjelmisk og trædsk, og sagde til Qvinden: det er ikke sandt, hvad Gud haver sagt, I skal ikke dø, naar I æde deraf, men Gud veed, at eders Øine oplades, og I blive som Han til at kjende Godt og Ondt. Og Kvinden saae, at Træet var lysteligt tilsyne og et ønskeligt Træ til Forstand, saa tog Hun og aad, og hun gav sin Mand og han aad. Saa kom da Synden i Verden formedelst et Menneske, og Døden formedelst Synden, og Døden trængte saa igjennem til alle Mennesker, fordi de syndede alle. 1. Moseb. 2-3. Rom. 5.

Det afsnit, der følger efter fortællingen, er mere ræsonnerende:

Men om Livet og Døden at tale, da er Livet i Gud, som skrevet staaer: i Ordet var Livet, og Ordet var i Begyndelsen hos Gud, og hvo, som har Samfund med Gud, han lever og kan ikke dø, thi at døe, det er at forlades af Gud, men hvo, som vil Andet end Gud, han synder, og hvo, som synder, er fremmed for Gud, og hvo, som er fremmed for Gud, han er død, thi Gud har forladt ham. Saa var det syndige Menneske aandelig dødt, og Herren uddrev dem af Eden, som og kaldes Paradis, fra Livsens Træ, og Mennesket fornam han var fremmed for Gud, og Legemet hældede flux imod Støvet, hvoraf det var taget, og Sjælen var skyldig at føle evindelig Angest, at være bortkastet fra Herrens [A:4]Ansigt ved Hans Herligheds Kraft, udelukt fra Guds hellige Samfund, glædeløs, fredløs, og det er den evige Død. Vel maatte Mennesket sukke og sige: Dødens Reeb omspænde mig, og Belials Bække forfærde mig, Helvedes Reeb omgive mig, Dødens Garn staa for mig. Ps. 18.

Det andet eksempel er fra Det Nye Testamente. Det viser referencerne til bibelsteder i den gengivelse, som bibelkrøniken har af optakten til og indtoget i Jerusalem (s. 78 f.):

Men Jesus vidste alle de Ting, som skulde komme over Ham, og han havde sagt: den gode Hyrde sætter sit Liv til for Faarene, og jeg er den gode Hyrde, og at Menneskens Søn skulde gaa hen, ligesom der var skrevet [A:79]om Ham, og med sin Død frelse alle dem fra Døden, som vilde tro paa Ham, og han vidste, at Hans Time var kommet nær, at Han skulde saares for vore Misgjerningers Skyld og knuses for vore Synder, og bære Straffen, saa vi kunde have Fred, og Han sagde: min Sjæl er forfærdet, Fader! frels mig fra denne Time, men derfor er jeg kommet til denne Time, sandelig, sandelig siger jeg eder, uden Hvedekornet falder i Jorden og døer, bliver det allene, men dersom det døer, bær det megen Frugt; nu skal denne Verdens Fyrste, det er Djævelen, udkastes, og naar jeg bliver ophøiet, vil jeg drage alle til mig; men Han sagde ophøiet, for at betegne, at Han skulde ophænges paa Korset. Disse Ord talede Han paa den Dag, der Han var dragen op til Jerusalem, men der han drog op, da gik Folket imod Ham, de, som vare med Ham, da Han opvakte Lazarus, og de, som havde hørt, at Han havde gjort det Tegn, og Nogle af dem bredte deres Klæder paa Veien, men Andre huggede Palmegrene og strøede paa Veien, og raabte: Hosianna! velsignet være Den, som kommer i Herrens Navn, den Israels Konge! og Børnene raabte i Tempelen og sagde: Hosianna, det er: Herre frels! du Davids Søn! men de ypperste Præster og Skriftkloge bleve vrede, og sagde til Ham: hører du hvad disse sige? men Jesus sagde til dem: ja, have I aldrig læst: af de Umyndiges og Spædes Mund skal du berede dig Priis. Joh. 10. 12. Ps. 8. Math. 21. Esa. 53.

4 Modtagelsen

Så vidt vides, blev bibelkrøniken ikke anmeldt i Danmark. I det indflydelsesrige, tysksprogede tidsskrift *Allgemeine Literatur-Zeitung* (da. Almindelig Litteraturtidende) kom der derimod en anonym anmeldelse (1815, nr. 137, sp. 313-315). Recensenten bifaldt bogens mål om at give børn og lægfolk kendskab til de vigtigste begivenheder i Bibelen og syntes, at den for så vidt opfyldte det i form af en forståelig, ordentlig, underholdende og yderst sammentrængt fortælling (sp. 313). Hovedindholdet af anmeldelsen var dog en indpakket, men skarp kritik af bogen ud fra rationalistiske synspunkter, der var karakteristiske for samtiden. Blandt bogens mangler blev det fremhævet, at den ikke lagde vægt på opdragelsen af mennesket til visdom og dyd og til, at mennesket herigennem kunne nå sit mål, et højere og mere fuldkomment liv (sp. 314). Recensenten påpegede endvidere, at hvis bogens forfatter ønskede at opnå blivende, væsentlig fortjeneste ved at udbrede nyttigt bibelkendskab, så skulle han lytte til recensentens påtaler. Desuden skulle han undlade de uanstændige polemiske udfald mod dem, der ikke delte hans syn på Bibel, religion og kristendom (sp. 314 f.).

Bogen fandt dog også anderledes positive modtagere. Om en eventuel brug af bibelkrøniken i skolerne havde Grundtvig skrevet til skolelærer Gregers Bech, der nærrede dybe sympatier for Grundtvigs kristendomssyn og hensigter. Grundtvig frygtede, at man omkring 1814 næppe ville tåle en bog af ham i skolerne, og Bech måtte ud fra sin erfaring give ham ret (brev fra Gregers Bech den 16. november 1814; *Breve 1924-1926*, bind 1, s. 233). I brev af 26. januar 1817 kunne Bech dog meddele Grundtvig, at *En liden Bibelkrønike* for nogle måneder siden var blevet indført i almueskolen ved Gudumlunds Fabrik. Bibelkrøniken havde afløst Thonboes bibelhistorie, som Bech var inderligt utilfreds med pga. dens mangel på "væsentligt Indhold og dens mange bibelstridige Synsmaader og Udtryk" (*Breve 1924-1926*, bind 1, s. 441 f.).

Bech fortalte videre, at adskillige bønder, der hørte til skoledistriktet, "ei alene have taget sig for selv at læse Bibelkrøniken igjennem, men ere endog komne til mig her i Skolen for at bevidne mig den Fornøielse, som Bogens Læsning forskaffede dem. De fandt, at det var ret en *Hjertens Bog*". Modsat mente Bech blandt sine kolleger, "Ungdommens Lærere", i al almindelighed at finde "den aandelige Blindhed og Hovmodighed, den Ringeagt for Bibelen og den gruelige Vankundighed om de vigtigste Ting", der gjorde, at bibelkrøniken ikke ville kunne autoriseres som almindelig skolebog i alle landets almueskoler, sådan som den havde fortjent (*Breve 1924-1926*, bind 1, s. 442).

Grundtvig anvendte også selv bibelkrøniken. Ved konfirmationsforberedelsen i Præstø i vinterhalvåret 1821-1822 brugte konfirmanderne den ud over den bibelhistorie, de kendte fra skolen (Bondesen 1874, s. 5). Men da Grundtvigs kristendomssyn begyndte at ændre sig fra 1824, var tiden inde til en ny og gennearbejdet udgave af bibelkrøniken. Denne tredje udgave fra 1828 af *En liden Bibel-Krønike for Børn og Menig-Mand* blev så forandret, at den må betragtes som et selvstændigt værk.

5 Anvendt litteratur

- Aller, Edith (2009) *Børns bibelhistorier – sprogbrug, historie og funktion*. Frederiksberg.
- [Anmeldelse af En liden Bibelkrønike for Børn og Menigmand] i *Allgemeine Literatur-Zeitung* nr. 137 (1815), sp. 313-315. Jena & Halle.
- Balle, Nicolai Edinger (1791) *Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion, indrettet til Brug i de danske Skoler*. København.
- *Biblia, / Det er / Den ganske Hell. Skriftes / Bøger, / Ved / Hans Kongl. Majests. / Vor allernaadigste Arve-Herres / Kong Christian / Den Syvendes / Christelige Omsorg, / med Fliid og efter Grund-Texten efterseete og rettede ?[sic] saa / og med mange Paralleler og udførlige Summarier forsynede* (1787) København.
- Bondesen, N.W.T. (1874) *Minde om Nikolai Frederik Severin Grundtvigs Præstegjerning i Aaret 1821*. København.
- *Breve 1924-1926*, se Grundtvig (1924-1926).
- Bugge, Knud Eyvin (1965) *Skolen for Livet. Studier over N.F.S. Grundtvigs pædagogiske tanker*. København.
- *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798). København.
- *Gads Bibel Leksikon* (1998) red. Geert Hallbäck & Hans Jørgen Lundager Jensen. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1812) *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1814) *Kort Begreb af Verdens Krønike, betragtet i Sammenhæng*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1828) *En liden Bibel-Krønike for Børn og Menig-Mand* [2., dvs. 3. omarbejdede udg.]. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1832) *En liten Bibel-Chrönika, eller Korrt Utdrag af den Heliga Skrifts Berättelser och Lärdomar, samt en öfwersigt af Christna Religionens Historia, efter Grundtvig; till uppbyggelse och underwisning för Barn och Menige Man* [2. omarbejdede udg.]. Stockholm.
- Grundtvig, N.F.S. (1904-1909) *N.F.S. Grundtvigs Udvalgte Skrifter*, red. Holger Begtrup; bind 4 (1906). København.
- Grundtvig, N.F.S. (1924-1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, red. Georg Christensen & Stener Grundtvig; bind 1 (1924): (1807-1820). København.

- Holm, Anders (2014) "Luthertolkningen i 1812-kroniken" i *Grundtvig-Studier* 2013, s. 109-122. København.
- Hübner, Johann (1728) *To gange To og Halvtredsindstive Udvalde Bibliske Historier Af det Gamle og Nye Testamente, Oversatte til Tienneste for Fattige og Eenfoldige Bønder-Børn Udi de allernaadigste forordnede Kongelige- Danske- [Rytterskoler]*. København.
- Larsen, Christian; Erik Nørr & Pernille Sonne (2013) *Da skolen tog form 1780-1850*; bind 2 i *Dansk skolehistorie. Hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år* (2013-) red. Charlotte Appel og Ning de Coninck-Smith, bind 1-5. Aarhus.
- Michelsen, William (1956) *Den sælsomme forvandling i N.F.S. Grundtvigs liv. Studier over tilblivelsen af Grundtvigs historiesyn*. København.
- Nielsen, Erik A. (2009) *Kristendommens retorik. Den kristne digtnings billedformer. Billed-sprog I*. København.
- *Registrant over N.F.S. Grundtvigs Papirer* (1957-1964).
- Thonboe, Peter (1811) *Bibelske Historier, som Indledning til Religionsunderviisningen i Skolerne*, 7. opl. [1804]. København.
- Toldberg, Helge (1947) "Stadier i Grundtvigs forfatterskab" i *Acta Philologica Scandinavica* 1947, 19. årg., s. 143-178. København.
- Vind, Ole (1999) *Grundtvigs historiefilosofi*. København.

6 Anvendt webside

- [Allgemeine Literatur-Zeitung](#) (26. november 2014)